

Dobjuk el a maszkot és felejtsük el?

a szerkesztő előszava

2022-ben egy társadalomtudományi folyóiratban Covid-fókuszú számot szerkeszteni, nem tűnik valami nagyon innovatív ötletnek. Az elmúlt két évben nagyon sok problémaérzékeny kutató vélte úgy, hogy nincs értelme a járvány alatt úgy tudományt csinálni, hogy az nem reflektál a társadalmat akkor foglalkoztató legfőbb kérdésre. Ezt gondolták a szerkesztők is, így sorra születtek a hasonló különszámok, nyilván nem is beszélve a közvetlenül érintett területeket előntő tanulmány-özönről, amelynek kapcsán talán néhány laikus kívülállót is sikerült egyszer és mindenkorra meggyőzni az alap kutatások óriási jelentőségéről is.

A térbeliség kezdettől fogva központi szerepet játszott a járvány vizsgálatában, mégpedig minden léptékben, a személyes terek lehatárolásától, a települési szinten át a globális folyamatokig. Előbb végignéztük, mint egy rossz horrorfilmben, ahol a szereplő helyett is menekülnénk, de nem tudunk, hogy a sokszor megjósolt módon a globalizáció, az összekapcsolt világvárosok hálózata, a korábban nem ismert mobilitás miként vezet egy világjárvány fellobbanásához, majd pedig azt, hogy a kétségbeesetten védekező, a károkat mérsékelni igyekvő országok hogyan izolálják magukat és tesznek zárójelbe korábbi globális ortodoxiókat. A térrel foglalkozó kutatók mintázatokat igyekeztek kiolvasni a terjedés dinamikájából, demográfiai, gazdasági és más társadalmi háttértényezők szerepét vizsgálták a sokszor nehezen magyarázható adatok mögött. Nagyon gyorsan megszülettek az első reflexiók ebben a tudományban is, de megindult a gondolkodás arról is, hogy milyen lesz a poszt-covid világ térstruktúráinak rendszere, mi változik majd tartósan társadalmunkban.

Ez a munka még éppen csak elkezdődött. Nem utolsó sorban azért, mert a változások leírására alkalmas adatok csak lassan csordogálnak, idő kell ahhoz, hogy kiderüljön, mely jelenségek voltak időlegesek, és melyek bizonyulnak majd tartósnak. Önmagában az is nyitott kérdés, hogy megszabadultunk-e a járványtól egyáltalán, a vírus, amely nem tűnt el a világunkból, a jövőben fog-e még érdemi befolyást gyakorolni az életünkre. Nem is beszélve arról, amitől sokan félnek, hogy globalizált világunkban a Covid csak bevezető fejezete volt egy rémisztő alternatívákkal teli könyvnek.

Mindezek miatt továbbra is fontosnak tartjuk a járvány hatásainak elemzését a térbeliség szempontjaiból is. Ezen belül is kiemelt szerepet játszanak a városok, mint a

járvány terjedésének gócpontjai és az ellene való küzdelem szimbólumai. A kiürült városi terekről készült felvételek még évtizedekig fognak majd illusztrációként szolgálni, mint egy életforma válságának szimbólumai.

A válság a központi szervező elem abban a tanulmányban, amit *Szirmai Viktória, Schuchmann Júlia és Uzzoli Annamária* jegyeznék szerzőként. A globális kitekintésbe ágyazott közép-európai és hazai helyzetkép általános problémáin túl egy olyan empirikus felmérés adatsorai is feldolgozásra kerültek, amelynek online adatfelvételére 2021. novemberében került sor. Az elemzések nem csak területi, hanem tértípusok közötti különbségeket is feltártak, hiánypótlóként a hazai covid-kutatások sorában, ami megerősíti azt a tapasztalatot, hogy az egyes társadalmi csoportok eltérő mértékben érintettek, és eltérő mértékben és módon reagáltak a járvány kihívásaira. Az általános fizikai és mentális állapot változására vonatkozó adatok pedig újabb megerősítést hoznak arra, hogy itt valóban egy egészen mély, és részleteiben még ma sem feltárt társadalmi krízis bontakozott ki a szemünk előtt, mi több, mindannyiunk aktív közreműködésével.

Hazánkban az egészségföldrajzi kutatási irányzat a járvány előtt nem volt különösebben termékenynek mondható. Ennek a területnek kiemelkedő alakja *Uzzoli Annamária*, aki önállóan is szerzője egy tanulmánynak. Nagyívű áttekintésében elsősorban arra vállalkozik, hogy általánosságban vizsgálja a térbeliség és a járvány kapcsolatának különböző dimenzióit. Az összes ilyen jellegű hazai kutatáshoz hasonlóan ez is küzd az adatok igen korlátozott hozzáférhetőségével, de maga a járvány is komoly fejtörést okoz bárkinek, ugyanis a meglévő területi adatokat nagyon nehéz a hagyományos elemzési módszerek keretei között értelmezni. A térbeli diffúzió modelljei csak részben magyarázzák azt, ami látszólag történt, és a szerző következtetése is az, hogy különösen az „omikron-hullámban” a vírusterjedésben időben és térben kombináltan és egyszerre jelentkezhethet a hierarchikus és a szomszédsági terjedés.

Harmadik tanulmányunk léptéket vált, és szigorúan a lokális folyamatokra koncentrál. *Szentes Veronika, Páthy Ádám és Rechnitzer János* írásukban egy jelentős adatbázist elemeznek, amely a győri Petz Aladár Egyetemi Oktató Kórházban COVID-19 fertőzés okozta megbetegedés miatt ellátott betegek adataiból képeztek. Az adatsor hazai viszonylatban ritkán látható, részletes betekintést enged a járvány területiségébe. Nem csak a város és vonzáskörzetének településtípusait, hanem a lakóhely különböző tértípusait is bevonták az elemzésbe a kutatók, amely különösen a kertvárosok és a belváros viszonyrendszerében jelenített meg tényleges társadalmi különbségeket, és ennek megfelelően, az epidemiológiai eredmények is figyelemre méltóak, és alátámasztják számos nemzetközi vizsgálatnak az egyes társadalmi csoportok eltérő érintettségére vonatkozó megfigyeléseit.

A kihívás tehát adott, de milyen választ lehet erre adni? *Szalai Ádám és Fabula Szabolcs* az okosvárosok szemszögéből vizsgálta a kérdést. A smart city, más néven okosváros, mint koncepció, avagy tervezési paradigma, avagy, ahogy a szerzők fogalmazzák „egy globális tudományos és szakpolitikai diskurzus” mintha részben pontosan ehhez hasonló problémák kezelésére jött volna létre. Alapja éppen az a széleskörű társadalmi digitalizáció, amin a járvány és az ellene való küzdelem valószínűleg évtizednyit lendített előre. A szerzők egyik legfontosabb következtetése, hogy a kormányoknak és városvezetőknek valószínűleg át kell értékelniük prioritásaikat, és fel kell gyorsítaniuk az e-kormányzásra való átállást, de mindeközben, annak ellenére, hogy centralizációs tendenciák nem csak hazánkban érzékelhetők, nyitottaknak kell maradniuk az alulról jövő kezdeményezések befogadására.

Tanulmányaink sorát egy lokális megközelítéssel zárjuk. Az esettanulmány helyszíne Mosonmagyaróvár, szerzői (*Pirisi Gábor, Alpek B. Levente, Kovács Gabriella, Máté Éva és Trócsányi András*) egy kérdőíves felmérés és egy vállalati adatbázis feldolgozásával gondolkodnak el azon a kérdésen, hogy egy ilyen kisvárosi-középvárosi közösség mennyire bizonyult reziliensnek a járvány kapcsán. Természetesen mindannyian különböző percepciókat őrizünk erről, és a jövőben még több, lokális szintű felmérés szükséges a jelenség mélyebb megértéséhez, de úgy tűnik, hogy a kisvárosi közösség „válság-elnyelő” és „visszapattanó” képessége számottevő, így legalábbis a reziliencia két megjelenési formájának jeleit egyértelműen mutatja.

Folyóiratunk nem lenne teljes néhány rövidebb, de fontos anyag nélkül. *Pomázi István* egy jelentést, az ENSZ Környezetvédelmi Programja és az Emberi Települések Programja által közösen kiadott „Globális környezeti jövőkép a városok számára: zöld és igazságos városok felé” című dokumentumot mutat be, amely nagyon hasznos vezérlőelvekkel szolgálhat minden, településekkel foglalkozó szakember számára. *Schuchmann Júlia* recenziója talán némileg szokatlan módon egy olyan könyvet mutat be, amely a szélesebb nagyközönségnek szól, egyszerre adva drámai krónikáját és szakszerű magyarázatát annak, ami történt. *Barát József és Kemenesi Gábor* szerzőpáros 2021 késő őszén megjelent: „A Vírusvadászat- A SARS-COV-2 regénye” hiteles forrás nem csak a kortársak, hanem egyszer majd az utókor számára is. Megtartottuk „Három-Vé” fantázianevű rovatunkat is, ahol a tematikus számhoz kapcsolódó beszélgetésre kerül sor szerkesztőink és a szakértők között: Schuchmann Júlia vendége Kemenes Gábor virológus-kutató, valamint a lapszámunk szerzői, Szirmai Viktória és Uzzoli Annamária voltak – a beszélgetés a maga teljességében a honlapunkon lesz elérhető.

A második szám megjelenése közel sem annyira ünnepélyes esemény egy folyóirat életében, mint az első. Mi mégis nagy büszkeséggel adjuk most közre ezeket a tanulmányokat. Reméljük, hogy ezzel a tematikus számmal és a benne közölt írásokkal valamelyest mi is hozzájárultunk a járvány térbeli dimenzióinak mélyebb megértéséhez. Azt gondoljuk, hogy ebben a tekintetben sok még a tennivaló. Már nem is a terjedés és a morbiditás területi különbségei, hanem a közép és hosszú távú hatások jelentik a tudományos problémát, hanem az a mód, ahogy átalakultak közösségeink, tereink, társadalmunk, életünk. Bármennyire is szeretnénk, nem felejthetjük el az elmúlt két évet, hiszen nem csak elveszne minden, amit tanultunk, hanem képtelenek lennénk megérteni számos olyan változást, amely most indult el, vagy éppen váltott léptéket. Emlékezetünk szerencsére szelektál: idővel a felejtés jótékony fátyla borulhat veszteségeink és félelmeink jó részére, de megmaradhatnak azok a pillanatok, amelyek segítettek újragondolni, kik vagyunk és milyen világban is akarunk élni.

Pirisi Gábor

A szerkesztő

PTE TTK Földrajzi és Földtudományi Intézet,
Társadalomföldrajzi és Urbanisztikai Tanszék